

บทสรุปผู้บริหาร

โครงการนวัตกรรมทางสังคมเพื่อการพัฒนาเมืองและชนบทที่ยั่งยืน

การพัฒนาชนบทเพื่อลดช่องว่างระหว่างสังคมเมืองและชนบท เป็นกิจกรรมและ/หรือตัวแปรหนึ่งที่มีความจำเป็นและสำคัญต่อความสำเร็จของการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน การศึกษานวัตกรรมของทุนทางสังคมมุ่งศึกษาแนวทางการพัฒนาเมืองและชนบทในลักษณะของสหสาขาที่จะนำไปสู่การลดช่องว่างดังกล่าวควบคู่กับการกำหนดบทบาทการลงทุนทางสังคมของภาคส่วนต่างๆ ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างความสมดุล และใช้ประโยชน์ของทุนทางสังคมและทุนทางปัญญาที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย

ทุนทางสังคมเกิดจากระบบความคิด ค่านิยม บรรทัดฐาน และทัศนคติ ที่กลุ่มคนในสังคมหนึ่งเกิดความตระหนักหรือมีความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาระบบหรือสร้างเงื่อนไขเพื่อประโยชน์ต่อสาธารณะและสร้างทางเลือกในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้ตรงตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ทำให้ทุกคนเกิดความร่วมมือร่วมใจ เกิดพลังร่วม จนในที่สุดกลุ่มคน ชุมชนจะได้ประโยชน์ ดังนั้น ทุนทางสังคมจึงถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นสำคัญต่อการพัฒนา

โครงการนวัตกรรมทางสังคมเพื่อการพัฒนาเมืองและชนบทที่ยั่งยืนได้กำหนดการลง 5 พื้นที่เป้าหมายครอบคลุมทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ เพื่อค้นหาข้อมูลปฐมภูมิที่ปรากฏในพื้นที่จริงและเป็นบทสรุปของข้อค้นพบที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ชุมชนบ้านนาเห็ก จังหวัดเชียงใหม่ ประสบปัญหาจากการทำการเกษตรเคมีจึงเป็นที่มาของการทำการเกษตรอินทรีย์ที่มีผลสำเร็จ ชุมชนบ้านเป็ด จังหวัดขอนแก่น ประสบปัญหาของการเป็นชุมชนขนาดใหญ่จึงพัฒนากระบวนการเรียนรู้ด้วยการจัดตั้งวิถุชุมชน เพื่อเผยแพร่ความรู้และข่าวสาร ชุมชนบ้านหนองแค จังหวัดชัยนาท ประสบปัญหาการถูกกดราคาข้าวเปลือก จึงร่วมกันก่อสร้างโรงสีข้าวชุมชน ชุมชนบ่อขวางทอง จังหวัดชลบุรี ได้เรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาหลากหลายที่เกิดขึ้นด้วยการจัดทำแผนชุมชนให้เป็นที่ยอมรับและชุมชนปากพูนจังหวัดนครศรีธรรมราช ประสบปัญหาสุขภาพจึงได้ร่วมกับศูนย์

สาธารณสุขมูลฐานในการถ่ายทอดความรู้ ด้านสุขอนามัย เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในชุมชนจนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

แนวทางการพัฒนาเมืองและชนบทที่ยั่งยืน ควรกำหนดการเชื่อมโยงใน 3 มิติหลัก ได้แก่

(1) **ด้านเศรษฐกิจ** การที่ชนบทเป็นเสมือนแหล่งผลิตหรืออุปทานและเมืองเป็นเสมือนแหล่งตลาดหรืออุปสงค์ ที่ต้องเชื่อมโยงกันให้เกิดสมดุลระหว่างอุปสงค์และอุปทาน กล่าวคือผู้ผลิตในชนบทจะต้องรู้ถึงความต้องการของผู้บริโภคในเมือง เพื่อจะได้ผลิตสินค้าที่ใช้ศักยภาพของ ท้องถิ่นพร้อมทั้งต้องพัฒนารูปแบบของสินค้าและบริการให้มีเอกลักษณ์และได้คุณภาพมาตรฐาน ทั้งนี้ภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา ต้องให้ความร่วมมือและให้ความรู้แก่ผู้ผลิตในชนบท ขณะที่ผู้บริโภคในเมืองมีกำลังซื้อสูง สามารถใช้จ่ายเพื่อสินค้าและบริการที่มีคุณภาพและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งอยู่ในกระแสบริโภคนิยมปัจจุบัน จึงเป็นการสร้างโอกาสให้แก่ผู้ผลิตในชนบท โดยผู้บริโภคในเมืองนำความรู้/ความต้องการส่งผ่านไปยังชนบทเพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้ผลิตสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการผลิตสินค้าและบริการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมเพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภคในเมือง

(2) **ด้านสังคม** สถาบันทางสังคม ต้องร่วมกันสร้างสิ่งที่ดึงดูดใจให้กับสังคมกล่าวคือ สถาบันครอบครัว ควรปลูกฝังเรื่องการเป็นคนดี มีความซื่อสัตย์ สถาบันภาครัฐควรยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาล สถาบันภาคเอกชนควรมีจิตสำนึกของการอยู่ร่วมกันอย่างไม่เอารัดเอาเปรียบ และสถาบันศาสนาควรมีบทบาทในการกล่อมเกลাজิตใจคน

(3) **ด้านสิ่งแวดล้อม** ชนบทเป็นพื้นที่ที่มีสิ่งแวดล้อมและลักษณะทางธรรมชาติที่ดี สวยงาม ดังนั้น การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ป่าชายเลน แม่น้ำ นอกจากจะดำรงไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพในชนบทแล้ว ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ วัฒนธรรม และธรรมชาติที่สำคัญของทั้งคนเมืองและชนบท ทุกคนควรมีจิตสำนึกและใช้

ภูมิปัญญาผสมผสานความรู้สมัยใหม่ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อให้คนได้ใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติอย่างเกื้อกูลเป็นแหล่งอาหารและสร้างรายได้ให้ชุมชน

นอกเหนือจากนั้น ในการพัฒนาเมืองและชนบทที่ยั่งยืน ควรตระหนักถึงการเชื่อมโยงทุนทางสังคมกับทุนทางปัญญา เพื่อสนับสนุนให้เกิดทุนมนุษย์ อย่างปรากฏผล โดยชุมชนจะต้องมี

(1) **การสร้างการเรียนรู้** โดยมีผู้รู้ที่มีทักษะในการถ่ายทอด มีกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับวิถีการดำรงชีวิต มีการเสริมสร้างและกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และมีการปลูกฝังความอยากรู้เรียน อยากรู้ตลอดชีวิต

(2) **การจัดการความรู้** ผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยมีการบันทึกรวบรวมองค์ความรู้ที่กระจายอยู่ในตัวบุคคล ชุมชน หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน นำมาพัฒนาให้เป็นระบบ ให้ทุกคนสามารถเข้าถึงแหล่งของความรู้ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ เพื่อสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ ผู้มีปัญญา

(3) **พื้นที่แห่งการเรียนรู้** ซึ่งพื้นที่ด้านกายภาพอาจเป็นที่บ้าน วัด ศาลาอเนกประสงค์ หรือศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เพื่อเป็นพื้นที่สำหรับสร้างกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ สร้างการระดมความคิดเห็น และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นอกจากนั้นจะต้องตระหนักถึงพื้นที่ในโลกไซเบอร์ เนื่องด้วยโลกในอนาคตจะเป็นโลกของการสร้างสรรค์ที่มุ่งการใช้ความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

(4) **การวิจัยชุมชน** โดยคนในชุมชนร่วมกันประมวลปัญหา พัฒนางานวิจัยเพื่อตอบประเด็นปัญหาและหาแนวทางแก้ไข ซึ่งอาจมีนักวิชาการหรือบุคลากรภายนอกชุมชนช่วยเป็นที่ปรึกษา เพื่อถอดบทเรียนของความสำเร็จ พร้อมทั้งคาดหวังให้เกิดการขยายผลที่วิเศษ ไปในวงกว้าง